

foto's BTL Bomendienst

Als een boom valt in het bos

— Judith Westerink

Steeds meer recreanten doorkruisen het bos. Prachtig natuurlijk, maar helemaal zonder gevaar is dat niet. Met het huidige ecologisch beheer en drukker worden bossen, neemt ook de kans toe dat mensen gewond raken door vallende takken of omvallende bomen. Wie is er dan eigenlijk verantwoordelijk en wat verwacht de rechter van die beheerder?

'If a tree falls in the forest, does anybody hear?' zingt Bruce Cockburn. In de intensief gebruikte Nederlandse bossen is de kans eigenlijk best groot dat iemand een boom hoort als hij omvalt. Bij het eerste geronk van de motorzaag hangt de eerste bezorgde wandelaar al aan de telefoon... Al die wandelaars, joggers, fietsers en hondenbezitters in uw bossen, al die wegen, fietspaden, picknick- en parkeerplaatsen, ze brengen de mens dicht bij de natuur. Ze doorkruisen onze bossen, die weer 'natuur' moeten zijn, bij voorkeur wild, avontuurlijk en onaangeharkt. Maar ook weer niet te wild en onvoorspelbaar. Bijna al onze bossen kun je immers beschouwen als 'urban forests'. Het moet allemaal wel veilig zijn natuurlijk. Want stel dat een boom omvalt of een tak uitbreekt en er raakt iemand gewond? Over de nog ernstiger ongelukken zullen we het maar niet hebben... Je moet er niet aan denken. Het komt gelukkig weinig voor, maar de kansen nemen met het huidige ecologische beheer en onze groeiende bevolking alleen maar toe. Voor een bosbeheerder is het van belang om na te denken over zijn eigen verantwoordelijkheid hierin.

En over de gevolgen van dergelijke ongelukken voor hemzelf. De kans bestaat namelijk dat de bosbeheerder aansprakelijk wordt gesteld voor letsel of schade door zijn bomen. Bij bomen langs wegen en in het stedelijk gebied speelt dit probleem al langer. Steeds meer gemeenten en provincies gaan over tot regelmatige inspectie van hun bomen om ongelukken en aansprakelijkheid zoveel mogelijk te voorkomen. Specialisten kunnen aan de uiterlijke kenmerken van bomen veel zien wat kan wijzen op eventuele veiligheidsrisico's. Daarnaast bestaat een groeiend aanbod van onderzoeksapparatuur. Bosbeheerders kunnen hun voordeel doen met deze ervaringen.

Bosbeheerder pas op je saeck

De plicht van eigenaren om goed voor hun bomen te zorgen, is niet tot in detail in een of andere wet geregeld. De zorgplicht komt indirect voort uit artikel 6: 162 e.v. van het Burgerlijk Wetboek ('maatschappelijk betaamende zorgvuldigheid'). In de praktijk en door rechtspraak is wel consensus ontstaan over wat een (professionele) eigenaar moet doen

om te voldoen aan deze zorgplicht. Let wel, het gaat hier niet om de zorgplicht in de zin van de Flora- en faunawet.

De eigenaar moet bomen zodanig beheren en onderhouden dat hem geen nalatigheid kan worden verweten bij het ontstaan van schade als gevolg van vallende bomen of delen ervan.

Bij de zorgplicht voor bomen is er sprake van een schuldaansprakelijkheid of een pseudo-risicoaansprakelijkheid. De bewijslast ligt in principe bij de aanklager. Toch zal de rechter de eigenaar vragen hoe de zorg voor de bomen is geregeld. Van de professionele boomeigenaar zal de rechter meer verwachten dan van de kleine particulier. De boseigenaar staat in zo'n geval sterk als hij kan aantonen voldoende zorg te hebben besteed aan de bomen. De eigenaar is aansprakelijk voor schade door bomen indien hij (verwijtbaar) onvoldoende zorg heeft besteed. Zorg is daarbij niet alleen het juiste onderhoud, maar ook een regelmatige controle om eventuele gebreken op te sporen. Om de zorg te kunnen aantonen is een overzichtelijke administratie van activiteiten (snoei, boomcontrole) noodzakelijk.

Eik met tonderzwam

Ja, maar die storm...

Een professionele beheerder kan zich voor de rechter steeds minder vaak verschuilen achter de term 'overmacht'. Een storm van windkracht 9 of 10 is in ons land een regelmatig verschijnsel, waarmee de beheerder rekening moet houden. Natuurlijk heeft een wandelaar die met storm het bos in gaat een eigen verantwoordelijkheid, maar de kans bestaat dat de rechter een deel van de schade neerlegt bij de boseigenaar, als blijkt dat zijn bomen niet veilig waren. De bosbeheerder zou extra aandacht moeten hebben voor die bomen die een risico kunnen vormen voor mensen of voor eigendommen van anderen. Het is bijvoorbeeld de vraag of het verantwoord is om zonder begeleiding een

Hoe voldoet u aan de zorgplicht?

In de bomenvakwereld worden ten aanzien van bomen drie zorgplichten onderscheiden: de algemene zorgplicht, de verhoogde zorgplicht en de onderzoeksplicht.

Algemene zorgplicht

Deze algemene plicht bestaat uit normaal onderhoud en regelmatige controle op uitwendig zichtbare gebreken. Degene die de bomen controleert moet een redelijke kennis van bomen hebben om mogelijke problemen te kunnen inschatten. Er moet sprake zijn van een systematische aanpak van de controles, de registratie en de verwerking van de gegevens. In de praktijk bestaan nuanceverschillen ten aanzien van de frequentie van regelmatige controle. Bomen met een laag risico, die onder de algemene zorgplicht vallen, worden normaliter eens in de 2-3 jaar visueel gecontroleerd.

Biefstukzwam

boom te laten sterven langs een veel gebruikt fietspad. In het bosperceel moet dit uiteraard kunnen, omdat het duidelijk niet de bedoeling is dat mensen van de paden afwijken. De 'zorgplichtbomen' staan dus met name langs de randen van percelen, op plekken waar 'natuur' en 'cultuur' elkaar tegenkomen, zoals langs wandel- en fietspaden, langs wegen, naast parkeerplaatsen, op picknick- en speelterreinen. Een bouseigenaar voldoet aan de zorgplicht voor bomen als hij die 'risicobomen' regelmatig inspecteert (zie kader). Bomen met een verhoogde zorgplicht moeten vaker worden gecontroleerd. Bovendien moeten de inspecties worden opgevolgd door onderhoud en zo nodig nader

Verhoogde zorgplicht

De verhoogde zorgplicht geldt voor bomen waarvan verwacht kan worden dat ze een risico vormen. Deze inspectieplicht van minimaal eens per jaar geldt voor:

- bomen die bij de reguliere inspectie kenmerken vertoonden die reden geven voor een meer frequente inspectie;
- bomen die al eens nader onderzocht zijn;
- bomen op locaties met historie (graafwerk, wortelrot);
- oude bomen;
- locaties met een verhoogd risico (langs drukke wegen, bij speeltuin).

Onderzoeksplicht

De boom moet nader worden onderzocht indien er sprake is van:

- uitwendig zichtbaar gebrek;
- andere aanwijzingen (historie, ras, vergelijkbare situaties waarbij problemen zijn opgetreden).

Hierbij geldt dat de onderzoeker een uitgebreide kennis van bomen moet hebben. Vaak wordt dit werk aan een deskundig bedrijf overgelaten omdat dit specialistische kennis en apparatuur vereist. De boom wordt visueel beoordeeld, bijvoorbeeld met de methodiek van Visual Tree Assessment. Daarna wordt de boom inwendig onderzocht met behulp van bijvoorbeeld een Picus geluidstomograaf om de kans op stambrek te beoordelen. Met grondradar kan de verdeling van het wortelstelsel worden bekeken. De windworpegevoeligheid kan worden getest met behulp van de trekproef. Als na inspectie en onderzoek blijkt dat een boom gevaarlijk is, dan moet de beheerder optreden. Dit kan bestaan uit snoei van dode takken, uitlichten van een te zware kroon of het rooien van de boom.

onderzoek. De inspecties, de onderzoeken en de onderhoudsmaatregelen dienen te worden geregistreerd.

In het stedelijk beheer slaat het veiligheidsdenken ook wel eens door. Zwammen en holle bomen worden meer als een bedreiging ervaren dan als een aanwinst voor de biodiversiteit. De kans is groot dat er daardoor meer ecologisch waardevolle bomen verdwijnen dan strikt noodzakelijk is. Laten we hopen dat het niet zo ver gaat komen, dat langs paden in natuurterreinen geen zwam, holte of stervende boom meer te zien is. Met verantwoord beheer en gerichte snoei is dat ook niet nodig.

Ontwikkelingen in de boomverzorging

In den beginne waren bomen nog geen zeldzaam goed. Toen in de jaren zestig en zeventig door de sterke economische groei steeds meer bomen verdwenen als gevolg van bouwprojecten, ruilverkaveling en herinrichting, is de boomchirurgie ontstaan met een grote aandacht voor monumentale bomen. Inzichten vanuit het boombiologisch onderzoek veranderden de boomchirurgie radicaal in de jaren tachtig. De boomverzorging deed zijn intrede, met een grote nadruk op een juiste snoeimethode. In de jaren negentig kwamen de boomveiligheidscontroles op, op basis van inzichten vanuit de boommechanica. Het wettelijke kader van het Burgerlijk wetboek, tezamen met de rechtspraak, heeft geleid tot een algemene consensus over de zorgplicht met betrekking tot bomen (zie het kader: hoe voldoet u aan de zorgplicht?). De boomveiligheidscontroles zijn nog altijd in ontwikkeling vanuit de boombiologie en de mycologie. De visuele beoordelingsmethoden worden aangevuld door een groeiend scala aan specialistische apparatuur voor nader stabiliteitsonderzoek.

Zwavelzwam

Tot slot

Bomen zijn natuur en nooit helemaal voorspelbaar. Een zeker risico bestaat altijd. Zelfs bomen die regelmatig worden geïnspecteerd kunnen onverwacht omvallen. Het is de vraag welk risico de bouseigenaar acceptabel vindt voor zijn eigen eer en geweten. En hoe ver hij wil gaan om, in het uiterste geval, de rechter tevreden te stellen. Hierbij kunnen de ervaringen van andere professionele boombeheerders waardevol zijn. ♦

Judith Westerink werkt bij BTL Bomendienst